

ФОРМУВАННЯ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ

О.Ф. Александрова, В.М. Александров
Україна, Запоріжжя, ЗНУ

У структурі нових вимог, сучасної освіти щодо всебічного розвитку особистості майбутнього педагога, поряд з технологічними та іншими знаннями, уміннями й навичками з предметної сфери діяльності вчителя важливого значення набуває система його філософських, етичних та психолого-педагогічних поглядів і цінностей.

Проблема цінностей особливо актуалізується в періоди соціальної трансформації, що пов'язано з гострими соціальними проблемами такими як падіння рівня моралі, втрата духовних орієнтацій, відсутність потреби у саморозвитку, самовдосконаленні. Ринкові відносини впливають на стиль життєдіяльності особистості та суспільства, звичні цінності, стосунки між людьми. Кардинально змінюються погляди сучасної молоді на життєві ідеали, зростають пріоритети меркантильного, прагматичного способу життя, спостерігається девальвація духовних цінностей. Як наслідок знецінюється гуманне ставлення та повага до людини, толерантність у взаємовідносинах, саме ті гуманістичні цінності, які є основою вчительської професії. В умовах економічної та духовної кризи, ідеологічної нестабільності й роз'єднаності думок і переконань молодого покоління, особливу актуальність набуває проблема педагогічного професіоналізму, що ґрунтується на духовно-моральних якостях вчителя.

У наш час теоретичні підходи до дослідження процесу формування ціннісних орієнтацій молоді вважаються узагальненими психолого-педагогічною наукою. Аналіз психолого-педагогічних проблем вищої школи, формування гуманістичних цінностей сучасних студентів, вікових закономірностей розвитку ціннісних орієнтацій представлено в роботах психологів Б.Г. Ананьєва, Л. Виготського, К. Платонова, С. Рубінштейна. Дослідження гуманістичних цінностей як форми суспільної самосвідомості особистості та найважливішого компоненту її духовного світу, способу духовно-практичного освоєння дійсності у сучасній філософії здійснили С. Анісімов, В. Іванов, М. Каган, О. Киричук, І. Кон.

Проблема всебічного розвитку особистості педагога пов'язана з формуванням гуманістичних цінностей, що має стати провідним завданням у професійній підготовці майбутнього фахівця освіти. Це передбачає не лише засвоєння професійних знань, але й перетворення мотиваційної сфери майбутнього вчителя, що робить необхідним впровадження нових спеціальних технологій формування ціннісних орієнтацій

педагога, спрямованих на творчу, фахову самореалізацію. Стратегічними принципами реалізації гуманістично-зорієнтованої технології стають принцип гуманізації та принцип гуманітаризації [1, с. 23].

Головними елементами гуманістично-зорієнтованої технології є:

1. Особистість учня з наявним рівнем психолого-фізіологічного розвитку, вихованості, з відповідними ціннісними орієнтаціями, з набутими знаннями, уміннями, навичками.

2. Особистість педагога, який усвідомлює свою гуманістичну місію передати "загальнолюдський досвід" на рівні суб'єктно-суб'єктних відносин, при цьому творчість вчителя стає його невід'ємною рисою, і передається учневі.

3. Цілі навчання, що спрямовують діяльність педагога, учня.

4. Зміст навчання, побудований на засадах гуманізації та гуманітаризації, який передається від учителя до учня і являється джерелом соціального становлення майбутньої особистості.

5. Дидактичний процес включає оптимальний склад необхідних форм, методів і засобів навчання, побудований на принципах гуманізації.

До найбільш відомих існуючих гуманістично-зорієнтованих технологій, що мають обов'язково бути врахованими в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя, належать наступні: особистісно-зорієнтовані технології "педагогіки співпраці" Ш.О. Амонашвілі, Є.М. Ільїна, технологія комунікативного навчання Є.І. Пассова, технології інтенсивного навчання В.Ф. Шаталова, альтернативні технології: вальдорфська педагогіка Р. Штайнера, технологія вільної праці С. Френе, технологія майстерень представників французької групи "нового виховання", технології загального розвитку особистості Л. Занкова, саморозвивального навчання Г.К. Селевка, розвитку творчих якостей особистості І.П. Волкова, колективної творчої справи І.П. Іванова, особистісно-орієнтоване розвивальне навчання І.С. Якиманської, ейдетична технологія розвитку пам'яті, уяви О. Авдієвської.

Доцільно зазначити, що освіта, соціалізація, розвиток, виховання впливають на молоду людину з однаковою метою - якомога повнішою реалізацією себе в суспільстві. При цьому, розвиток звернено на те, що вже властиво людині, а виховання звернено на ті якості, якими вона не володіє, але вони існують в суспільній моралі, етичних нормах, якостях інших людей [3,с.9].

Духовне та культурне становлення особистості майбутнього вчителя можна розглядати як процес засвоєння педагогічних знань, суспільних цінностей, соціальних

норм і правил, відносин з іншими людьми, усього що дозволяє орієнтуватися у світі і сприяє самореалізації. Особистісні якості та індивідуальні доповнюють одне одного, тому в педагогіці досліджується виховання особистості, розвиток індивідуальності, навчання як процес передачі культури (соціального досвіду). Виховання надає якостям індивіда моральне спрямування, більш чітко окреслює індивідуальний розвиток. У своїй єдності розвиток, соціалізація, виховання складають сутність формування особистості. Всі ці процеси є взаємопов'язаними, а педагогічна діяльність може суттєво впливати на них. У своїй сутності розвиток та виховання складають сутність онтогенезу особистості.

Зважаючи на зазначене, стратегічну мету фахової підготовки на педагогічних спеціальностях можна визначити як формування моральної особистості майбутнього вчителя. Спеціальним завданням професійно-особистісної підготовки майбутнього педагога на сучасному етапі стає формування ціннісного ставлення до професії [2,с.2]. Програма формування ціннісного ставлення до професії, запропонована І.Д. Бехом, передбачає опрацювання чотирьох блоків: 1) знайомство з професією та створення загальної уяви; 2) формування реального уявлення про професіонала з обраної професії; 3) формування ціннісних уявлень; 4) складання “образу себе-як-професіонала”.

Для того, щоб гуманітаризація професійної підготовки у вищому навчальному закладі не була формальною необхідно всі компоненти загальної професійної освіти орієнтувати на розуміння соціоприродної сутності людини, залучення майбутніх спеціалістів до культури як до живого світу людських цінностей, гуманістичного стилю спілкування, взаємодії. В період демократичної перебудови суспільства, гуманізації суспільних відносин, вища освіта перестає бути лише професійною вона стає часткою загальної культури людини, що забезпечує творчу спрямованість професійної діяльності в майбутньому.

Процес фахової підготовки майбутніх педагогів у вищій школі має бути зорієнтовано на формування такої системи гуманістичних цінностей, яка б відповідала актуальному завданню сучасності – вихованню активних, відповідальних, ініціативних, творчих фахівців освіти, здатних до професійного росту та саморозвитку.

Новими цінностями педагогічної освіти мають стати цінності екзистенціального проектування особистості самого вчителя (самопізнання, рефлексія, знаходження особистісних смислів педагогічної діяльності, творчий потенціал, особистісно-орієнтований характер педагогічного процесу). Професійна діяльність вчителя має

бути, в першу чергу, спрямованою на учня і лише потім на себе, а далі на навчальний предмет. Така спрямованість передбачає використання нової моделі освіти.

У новій моделі освіти змінюється структура освітнього процесу. Якщо структура традиційної освіти була такою: предмет, вчитель, вихованець, то модель нового освітнього процесу така: вихованець, покликання, предмет, урок, вихованець. У традиційній системі освіти предмет для вихованця задається зовнішніми цілями і не впливає на мотивацію та цікавість. Нова освітня модель має враховувати зацікавленість та мотивацію студента, і тільки після цього продумано вводити фаховий предмет.

Цінність педагогічної професії у студентів педагогічних спеціальностей визначається тим, наскільки вона сприяє розвитку їхніх потреб у самореалізації, формуванню їхньої свідомості та професіональних якостей. Формування ціннісних орієнтацій студентів відбувається тільки в послідовній педагогічній діяльності (навчання, спілкування, праця), оскільки така діяльність пов'язана з усією системою відносин, в яку включається майбутній спеціаліст. Духовний розвиток студента залежить не лише від змісту навчальної роботи, але й від взаємовідносин, що виникають у колективній діяльності між її учасниками. Прагнення студентів педагогічних спеціальностей реалізувати себе через педагогічну діяльність зумовлюється ціннісно-смісловою сферою свідомості. Тому підтримка такого прагнення має стати головним завданням сучасної вищої школи. Найважливішою умовою вдосконалення процесу фахової підготовки стає надання йому гуманістичної спрямованості, засвоєння ціннісно-змістовного значення нової моделі формування гуманної особистості майбутнього вчителя.

Мета подальшого дослідження полягає у визначенні психолого-педагогічних умов, що сприятимуть реалізації гуманістично-зорієнтованих технологій, програмі ціннісного ставлення до професії та формуванню гуманної особистості майбутнього педагога вищої школи.

Література:

1. Балл Г. О. Гуманізація освіти в контексті сучасності : психолого-педагогічні орієнтири / Г. О. Балл // Освіта і управління. – 1999. – №3, т. 3. – С. 21-33.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : в 3 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 3 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади. – 272 с.
3. Гевко О. І. Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13. 00. 07 “Теорія і методика виховання” / О. І. Гевко. – К., 2003. – 20 с.

